

Krönika

Att lägga upp en tusenlapp för tågbiljetten och sedan hamna i SJ-konceptet Bistro förskräcker Margareta Norlin.

Drömmar om lingonpäron

Har ni försökt äta på X2000-tågen nyligen? Gör inte det. Vissligen heter det inte restaurangvagn numera, utan Bistro. Så någon ansträngning har man gjort. Maten däremot – det som man i sin enfald trodde var huvudsaken – är klart försämrad jämfört med traditionella tåg.

Man kan äta paj, eller pizza, eller baguetter med någon slibbig sallad i. Mestadels stående, eftersom det finns ytterst få sittplatser. Jag har försökt alla varianter och kan garantera att de är oätliga. Sist jag försökte äta pizzan var den så seg att jag inte ens kunde skära sönder den med plastgaffeln. Har man tur finns det en dagens rätt med riktig mat, men även den brukar vara dyr och dålig. Vore det bara X2000 så kunde man väl rycka på axlarna. Men situationen är likadan i många svenska småstäder.

Jag reser mycket i landet och har provat det mesta. I somras var Sala stadshotell bottenbarnet. Där kunde man välja mellan pizza, pasta, hamburgare eller entrecote med bearnaisesås. Inte en grönsak i sikte. Färdigskivat formbröd under handduk på disken. Inte ens en gratischeck kunde förmå mig att äta där.

Måste vi begränsa oss till att välja mellan tiramisu, Delicato-kakor och glass på alla svenska småstäders restauranger?

Salas turistbyrå vågade inte rekommendera en enda restaurang där man kunde äta gott. Till slut klämde de fram med ett värdshus vid silvergruvan. Det var OK. Ibland kan man få för sig att vart man än reser i landet, så blir man bjuden på samma pizza, gjord av tomat på

burk, konserverade champinjoner, smältost och lite torkad oregano. Har det blivit den nya svenska nationalrätten? Jag vill inte förneka att det går att äta pizza. I Italien vill säga, där den oftast är gjord med omsorg och färsk ingredienser. Och inte sparad rotstockbiten. Fisken var torr, köttet segt och ingenting lokalt fanns på menyn. Vilken ursinnig slapphet att strunta i att bjuda på fräscha grönsaker mitt i sommaren i en landsortsstad!

Men vad har hänt med den svenska husmanskosten? För två somrar sedan var jag på skrytrestaurangen S/S Norrtelje i Roslagen. En skylt på vägen visade att den var sponsrad av halva svenska näringslivet. De hade – mitt i sommaren – en salladbuffé på endast burkvaror: majs, champignoner, ananas och gurka. Enda undantag var en bunke med torr salladskål skuren in till sista rotstockbiten. Fisken var torr, köttet segt och ingenting lokalt fanns på menyn. Vilken ursinnig slapphet att strunta i att bjuda på fräscha grönsaker mitt i sommaren i en landsortsstad!

Vart har klassiska rätter som kalops, pepparrotskött och dillkött tagit vägen? De går också att värma i mikron. Jag medger att fisk lämpar sig sämre för mikro, men kall ättiksströmming från kylan vore väl ändå möjligt? Och efterrätter. Varför serveras inte längre färska bär ens under säsong? Måste vi begränsa oss till att välja mellan tiramisu, Delicato-kakor och glass på alla svenska småstäders restauranger? Är det självföretag som gör att vi nu kan få pizza och pasta var som helst i landet men aldrig husmanskost?

Nog borde även den enklaste lunchbar kunna servera nybakat bröd. Billigare och föga ansträngande. Visst, bor man i storstäderna är urvalet stort. Både av grönsaksalternativ, exotisk matlagning och svenska klassiker till gourmetpriser. Men annars är det kärt.

Jag drömmar om hembakat rågröd med kryddor. Jag drömmar om svenska klassiker och fina rotfrukter. Jag drömmar om lingonpäron och inkokta plommon med mandelskorpor. Hur kan vi ha hamnat i denna burkmatssituation?

8 september 1998
MARGARETA NORLIN

Parkernas rötter

En konstfullt arrangerad park uppfattas som naturlig och en annan kallas grönområde. Parkernas historia annmäls av Hans Andrén.

En resa i historiska parker är en resa i natursyn. På 600 år har vi gått från att uppfatta naturen som ett hot mot civilisationen till att se den som räddningen. Vad uttrycker trädgårdskonsten idag?

Trädgårdshistoria

Parker & trädgårdar i Sverige
Riksantikvarieämbetet m fl, 1998

ett besök i Gunnebos sengustavianska park från 1700-talet illustrerar tydligt hur vårt förhållnings-sätt till naturen förändrats. Parken ligger insprängd i ett naturområde. Växter och gångar har ordnats för att markera gräns mellan den omgivande, hotande, vilda naturen och slottet. Trädgården är en förlängning av slottet, naturlig icke-natur. Tuktade häckar, trimmade gräsmattor, exotiska växter och välstädade sandgångar skapar rum, gångar och perspektiv. Trädgården är ett utomhusrum för sällskaps-spel och umgänge. Behovet av att markera människans herravälde över naturen ger ett nästan ångsligt uttryck i all sin övertydlighet. Som om hon ännu inte är riktigt säker.

Parkideal var en del av det övriga kulturlivet. När England övertog Frankrikes roll som den ledande nationen i Europa under 1700-talet övergav också Sverige så småningom det franska parkidealet med sina barockträdgårdar. Den engelska landskapsparken blev det förnämsta föredömet.

Den tidiga industrialiseringen i England innebar genomgripande förändringar av landsbygden. Jordbruket skiftades och stora skogsplanteringar genomfördes. Det gamla kulturlandskapet med mjuka linjer ersattes av lantmätarnas rutnät. Det försvinnande kulturlandskapet blev ett parkideal, en bild av orörd natur, i motsats till det då moderna jord- och skogsbruket. När vi idag besöker Hagaparken, ett av de finare exemplen på landskapsarkitektur i Sverige, är den bilden så djupt rotad att vi upplever parken som välvärdad fin-natur.

Stadsparkernas 1800-tal

I takt med att industrialiseringen breddade ut sig, och därmed förändrade landskapet ytterligare, blev naturen än mer upphöjd. Under romantiken drev man idealen ett steg till, den vilda, karga naturen blev ideal.

Mot slutet av 1800-talet var stora delar av Europa industrialiserade. Stadens borgare skapade stadsparkar. I Sverige länade vi bland annat idealen från Tyskland. Stadsparkerna var, förutom en manifestation över vilka som ledde den ekonomiska utvecklingen, också ett utslag för ett nytt förhållnings-sätt till naturen. Parken var inte bara en estetisk skön plats, ett uttryck för idéer, utan fyllde dessutom funktionen att skapa

Den tama, vilda naturen. På 1900-talet anläggs parker industriellt, men dagens landskapsarkitekter ogillar 1700-talsbarockens geometriska mönster och vill närma sig den vilda naturen. Foto:PRESENS BILD

en hälsosam miljö. Naturen renade civilisationen och blev ett botemedel mot dess avigsidor.

Under 1900-talet växte det moderna samhället fram, genom-syrat av industriella produktions-metoder. I Sverige närmade sig trädgårdskonsten naturen ytterligare. Man återskapade inte längre bilden av orörd natur, bilden av ett engelskt kulturlandskap, utan utgick istället från den natur som faktiskt fanns i det projekterade området. Träd och buskar fick stå kvar. Man skapade friluftsområden. Stigar och vägar mellan bostads-områden och kring köpcentra lades på ett sådant sätt att de i bästa fall smälte in i landskapet.

Trädgårdsmästare försvann

För många innebar utvecklingen att trädgårdskultur inte längre uppfattades som något medvetet form-givet. Vi talade grönområden snarare än om parker och trädgårdar. Områden anlades och underhölls industriellt. Trädgårdsarkitekter bytte titel till landskapsarkitekter. Trädgårdsmästarna försvann ur de flestas medvetande.

Idag har vårt närmande till naturen tagit ytterligare steg. Nu återskapar, eller bevarar vi inte bara den faktiskt existerande naturen. Vi rådför den också. Vi söker efter naturliga lösningar på problem skapade av civilisationen. Det kan gälla allt från att kom-postera till att rena vatten och luft i storstadsregioner. Trädgårdskonst har också blivit ingenjörskonst.

Mitt i denna utveckling bort från konstfärdighet och estetik mot funktion och industrialism vaknar intresset för konstfull trädgårds-konst igen. Det finns åter en lång-tan efter uterum med formklippta buskar och träd. Landskapsarkitekter, trädgårdsanläggare och trädgårdsmästare väcker liv i en nästan

glömd konstart, experimenterar och söker efter samtidens trädgårdskonst-uttryck. Hur kommer det sig?

Landskapsarkitekter och trädgårdsanläggare sitter i minst lika hög grad som arkitekterna i beställarnas knå och för ett samtal som inte hörs långt utanför byggherrars platskontor och högskolors föreläsningssalar. Istället bör man nog söka orsakerna till det stigande intresset bland de livsstilsmagasin som vänder sig till en relativt välmående medelklass. Trädgårdskonst har blivit en del av det goda livet. God mat, fina viner, flotta bostäder, vacker inredning, spännande resor och nu också form-givna trädgårdar.

Trädgårdskonst är ett sätt att manifesteras en livsstil, en angelägenhet för dem som har makten över samhällets överskott.

Sett i det perspektivet är det egentligen frånvaron av trädgårdskonst under senare delen av 1900-talet, med staten som den stora beställaren, som är problemet. Nu börjar det bli som vanligt igen. Trädgårdskonst är, och har varit, ett sätt att manifesteras en livsstil, en angelägenhet för dem som har makten över samhällets överskott. Hur samtidens trädgårdskonst kommer att gestalta sig återstår ännu att se. I Sverige har det, åtminstone vad gäller den konst som har uppmärksammas, hittills mest handlat om att återskapa och att verka i tidigare generationers anda.

HANS ANDRÉN

Citatet

Det socialdemokratiska folkhemmet var självklart inte ideologiskt nazistiskt – det var inte rasistiskt, det var inte antisemitiskt, det var inte våldsdyrkande. Det var demokratiskt och civiliserat, och därför begränsades övergreppens omfattning till marginella och svaga grupper i samhällets utkant.

– Henrik Berggren i DN 5/9

